

**Сапаттуу тарбия жана
билим берүү- өлкөнүн
өнүгүүсүнүн жана өркүндөшүнүн
кепилдиги**

2021-2022-окуу жылына
карата окутуу кыргыз тилинде
жүргүзүлгөн мектептерде
кыргыз адабиятын окутуу
боюнча методикалык
сунуштар

- **Кыргыз адабиятын
окутуунун
актуалдуулугу жана
өзгөчөлүктөрү**

Кыргыз адабияты – Кыргыз Республикасынын бардык тилдеги, типтеги мектептеринде милдеттүү түрдө окутулуучу предмет. Анын окуу этаптары башталгыч, негизги жана толук курсту камтып, бардык тилдеги мектептерде кыргыз тилинде жүргүзүлөт.

Кыргыз Республикасынын коомдук турмушундагы олуттуу өзгөрүүлөр, калктын белгилүү бир катмарынын рухий деградацияга кабылышы, көркөм адабий китептердин мурдагыдай кеңири чыгарылбай калышы, билим берүү тармагынын дүйнөлүк стандарттарга жакындашуусу, коомдук улуттук-диндик жактан көп катмардануусу ж.б. факторлор мектепте окутулуучу адабият сабагынын мазмунун жана түзүлүшүн жаңыча иштеп чыгууну шарттады.

Мектептеги адабият предмети-
көркөм адабиятка коом мүчөлөрүн
кызыктыруунун, алардын
окурмандык маданиятын
калыптоонун бирден бир формасы.
Андыктан өлкөнүн мектептеринде
бул предметти окутууну жаңы
шарттарга ылайык модернизациялоо
учурдун эң актуалдуу талабы болуп
отурат.

Адамзаттын тарыхында анын
прогреске жетишүүсүндө
инсандын руханий, адеп-ахлактык
өнүгүүсүндө жана дене
тарбиясында адабий билим
берүүнүн ролу чоң.

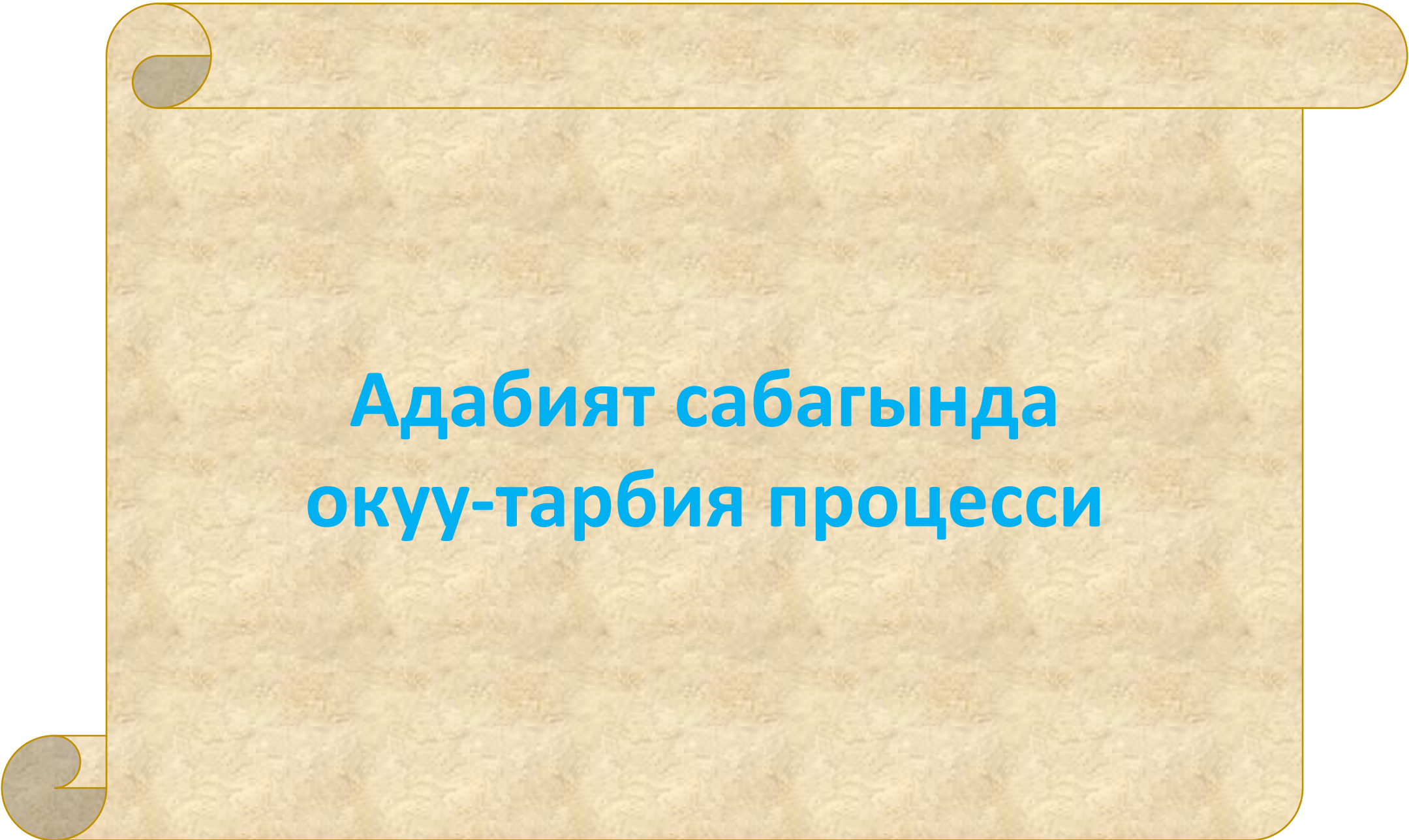
Кыргыз Республикасынын Президенти Садыр Жапаров 2021-жылдын 29-январында, «Инсандын руханий-адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндө» №1 Жарлыкка кол койду.

Жарлыкта «жогорку моралдык ченемдерди, каада-салттарды, салттуу болгон үй-бүлөлүк жана коомдук баалуулуктарды, сергек жашоону өздөштүрүү, Кыргызстан элдеринин маданияттарынын дөөлөтүн, кайталангыстыгын жана бирдиктүүлүгүн чагылдырган жалпы адамзаттык баалуулуктардын системасына өтүү аркылуу жарандарды тарбиялоону колдоо» мамлекеттик ички саясаттын эң маанилүү багыты катары белгиленди. **Азыркы учурдун эң актуалдуу проблемасын ишке ашыруу милдетин мектептердин алдына койду.**

[/media-center.kg/kg/news](http://media-center.kg/kg/news)

кыргыз адабияты мектепте өзүнүн башкы функциясы катары – тарбия берүү функциясын да аткаруусу керек.

Адабият мугалиминин өзгөчөлүгү - жазуучу – чыгарма – окурман (окуучу) үч бурчтугунун ортосунда көпүрөлүк милдет аткаргандыгы. Адабият мугалиминин башкы милдети - өз окуучусун чыныгы адам кылып, мекенчил жана улуттук рухту сыйлоочу, алып жүрүүчү катары тарбиялоо, ыйман-ынсаптуу адам катары калыптандыруу.

**Адабият сабагында
окуу-тарбия процесси**

Төмөнкү класстарда, чыгарманын жеткиликтүүлүгү жана балага кызыктуу болушу негизги чен-өлчөм болсо, класс жогорулаган сайын чыгарманын мазмунунун тереңдигине доор менен байланышына (тарыхый-адабий фактор) өзгөчө көңүл бурулат.

Окуучулар бир топ учурда туш келди, тандабай, максатсыз окуу менен чектелет, бүгүн окуганын эртең унутуп коёт, же окуган чыгармасынын кызматын көрбөйт. Мындайда **адабий сын жана адабият таануу** балага жардамга келүүгө тийиш, ал адабий көрүнүштү интерпретациялайт, окурмандын алгачкы түшүнүгүн байытат, кеңейтет, коомдук пикир түзүүгө көмөктөшөт. Ошон үчүн бизге мектеп **адабияттаануусун** күчөтүү зарыл, мугалим окуучуну сын жана адабият таануу менен камсыздоонун мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу керек.

Окуучулар адабий чыгармадагы идея, тема, образдар, поэтика менен таанышып гана калбастан, ошол чыгармада сүрөттөлгөн турмуштан өздөрүнө таалим алат, каармандар менен талашып-тартышат, өрнөктүү адамдарды табат, азыркы өзүнүн айлана-чөйрөсү, көрүп-билген адамдар менен чыгармада чагылдырган турмушту, образдарды талдашат.

Мындан окуучулардын ассоциация түзө билүү компетенттүүлүктөрү калыптануу менен өзүнүн «Менин» издөө процесси активдешет. Ошентип, адабий билим берүүнүн жалпы парадигмасы адамдын коомдогу өз ордун табууга багытталат.

**Адабиятты окутуу
процессинде окуучулар ээ
болуучу негизги
компетенттүүлүктөр**

Мектепте адабиятты окутууга коюлган жаңы талаптар бул предмет боюнча окуучулар ээ болуучу компетенттүүлүктөрдү аныктап алууну талап кылат. Окуучунун окуу ишмердүүлүгүнүн сапатын аныктоодо предметтик компетенттүүлүк чоң мааниге ээ. Предметтик компетенттүүлүк (окурмандык, баалуулук-дүйнө таанымдык, адабий чыгармачылык) окуу жана практикалык ишмердүүлүктө иш жүзүнө ашырылып турганда гана ийгиликтүү калыптандырылат.

Милдеттүү түрдө (базалык билим деңгээли) кыргыз адабиятын окуган орто мектептин бүтүрүүчүлөрү төмөнкүдөй компетенттүүлүктөргө жетишүүсү менен аныкталат:

- көркөм чыгарманы эмоционалдуу кабыл алып, ал бо-юнча өз алдынча ой жүгүртүп, баалоо жүргүзүү үчүн окурмандык кызыгууларына, китеп окуу маданиятына ээ болуу;
- чыгармаларды окуп үйрөнүү менен негизги персонаждары, проблематикасы, идеялык-көркөмдүк өзгөчөлүктөрү, тарыхый-адабий жана азыркы учурдагы мааниси, баалуулугу жөнүндө конкреттүү түшүнүктөрдү алуу;

- адабият теориясы жана тарыхы боюнча минимум түшүнүктөргө ээ болуу, ал аркылуу көркөм чыгарманы кабыл алууну, баалоону, талдоону үйрөнүү, өзгөчө образдуулук жана идеялуулук, адабий тектер, түрлөр, жанрлар, чыгарманын көркөм тили, адабий процесстин өзгөчөлүктөрү, көрүнүктүү сүрөткердин өмүр таржымалдары, чыгармачылыгы жөнүндө зарыл билимге ээ болуу;

- окулган чыгармаларынын негизинде дил баян, эссе, баяндама, реферат, пикир жаза алуу;
- окулган чыгармалардын идеясын, темасын, негизги проблемаларын оозеки жана жазуу түрүндө айта алуу, каармандарга мүнөздөмө бере билүү;
- чыгарманы турмуш менен, жашоосу менен байланыштыра алуу;
- чыгарманы окуу менен андагы идеялардан адептик-ыймандык, атуулдук тарбия алуу, эстетикалык табитин көтөрүү ж.б.

- ***Предмети окутууда
сунушталуучу технологиялар***

Азыркы учурда компетенттүүлүктөрдүн негизинде инсанга багыттап окутууда негизги жана предметтик компетенттүүлүктөр боюнча *репродуктивдүү, продуктивдүү, креативдүү(чыгармачылык)* 3 деңгээлде окуучулар ээ болот турган натыйжаларга көңүл буруу учурдун талабы. Бүгүнкү күндө окутуунун натыйжалары – бул теориялык билимдердин жыйындысы болбостон, ал билимдерди окуучулар практикада, өз жашоосунда колдонуу болуп эсептелет.

Бул багытта окутуу ишин уюштуруу үчүн атайын зарыл шарттарды түзүү, салттуу жана интерактивдүү окуп-үйрөнүүнүн ыкмалары ырааттуу колдонулуусу керек. Салттуу окутуудан айырмаланып, интерактивдик окутууда көп жактуу коммуникативдүүлүк, жагымдуу психологиялык кырдаал, окуп-үйрөнүүгө атайын ыңгайлуу педагогикалык шарттар түзүлөт

Интерактивдүү окутуунун артыкчылыктары катары төмөнкүлөрдү карасак болот:

- окуучулар өздөрүн эркин сезип, ар бир ой баалуу экендигин билип, активдүүлүктөрү артат;
- ар бир окуучу өзүнүн жөндөмүн, шыгын, билимин көрсөтүүгө далалаттанат;
- жуп менен, топ менен иштегенге машыгышат;
- мугалим менен, бири-бири менен тыгыз карым-катнашта пикир алышуу ишке ашат;
- окуучунун сынчыл ой жүгүртүүсү калыптанат;
- тапшырманы аткарууда бири-биринин тажрыйбаларын пайдаланууга, жаңы идеяларды жаратууга шарт түзүлөт;
- мугалим фасилитатор катары багыт берип, окуучу менен достук мамиледе болот.

Интерактивдүү иштөөдө акыл чабуулу, биргелешип окуу методу, маалыматты түшүнүп окуу көндүмүн өнүктүрүүчү методдор, текстти жаратуучу ар кандай методдорду (беш-он мүнөттүк эсселер, аргументтүү эсселер, дил баян, пикир жазуу ж.б.) колдонсо болот.

Заманбап педагогикалык технологияларга ээ болуу (STEAM технологиялары, долбоордук окутуу технологиясы, көйгөйлүү окутуу технологиясы, кызматташуу технологиясы, компьютердик технология) мугалимдин методикалык маданиятынын курамдык бөлүгү болуп эсептелет. Жаңы технологияларды окуу процессине киргизүү окуучунун көнүмүш мамилесин, ошондой эле мугалимдин позициясын да өзгөртөт.

Окуучуларды PISA тестине даярдоо. PISA изилдөөсүнүн максаты - жалпы 15 жаштагы окуучулардын заманбап коомдо толук кандуу билим алып жаткандыгы тууралуу, адам ишмердүүлүгүнүн ар кандай чөйрөсүндөгү маселелердин кеңири спектрин чечүү үчүн зарыл болгон билимге жана көндүмдөргө ээ экендигин изилдөө. PISAга даярданууда кыргыз тили жана адабияты сабактары маанилүү ролду ойнойт, анткени "окуу сабаттуулугу" үч багыттын бири болуп саналат. PISA ар кандай кырдаалда туура окуу жөндөмүн текшерүүгө багытталат, окуу сабаттуулугу деп адамдын жазуу жүзүндөгү тексттерди түшүнүү жана алар жөнүндө ой жүгүртүү, б.а. текстти түшүнүү жана чечмелөө жөндөмү деп түшүнүүгө болот.

Дал ушул жөндөм заманбап адамдын сабаттуулугунун негизги компоненти болуп саналат. Демек, кыргыз тили, адабияты сабактарында окуп-түшүнүү, угуп-түшүнүү сабаттуулуктарын, текст менен иштөөнүн ар кандай ыкмаларын, сынчыл ойломдорун өнүктүрүүнүн үстүндө иштөө зарыл.

**Окуу программасы жана
окуу планында кыргыз
адабиятын окутууга
бөлүнгөн сааттардын
өлчөмү**

“...2021-2022-окуу жылында Кыргыз адабияты предметин окутуу адабият боюнча кабыл алынган соңку жаңы стандарттардын жана программалардын негизинде жүргүзүлөт. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2014-жылдын 21-июлундагы №403 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасында жалпы мектептик билимдин мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде түзүлгөн предметтик стандарт 5-6 класстар үчүн колдонулат. Кыргыз адабият боюнча жаңы стандарттын өзгөчөлүгү – анын компетенттүүлүккө негизделип түзүлгөндүгүндө. Стандарт мугалимди адабиятты окутууда реалдуу натыйжага жетишүүгө багыттайт.

Кыргыз адабиятын кыргыз мектептеринде окутууда С. Байгазиев, А. Муратов, Б. Абдухамидова, К.Акматов 5-6-класстары үчүн, ал эми 7-11- класстар үчүн С.Байгазиев, А. Муратов түзгөн окуу программасы (2015-2018-ж) жетекчиликке алынат.

КР Жалпы билим берүүчү уюмдарынын
2021/2022-окуу жылы үчүн Базистик окуу
планына ылайык мамлекеттик компоненттеги
кыргыз адабиятына ыйгарылган сааттарда
өзгөрүүлөр болгон жок.

Класстар	5	6	7	8	9	10	11
Бөлүнгөн сааты	2	2	3	2	3	3	3
Жыл бою	68	68	102	68	102	102	102

**Август кеңешмелеринде
талкуулоого сунушталуучу
болжолдуу темалар**

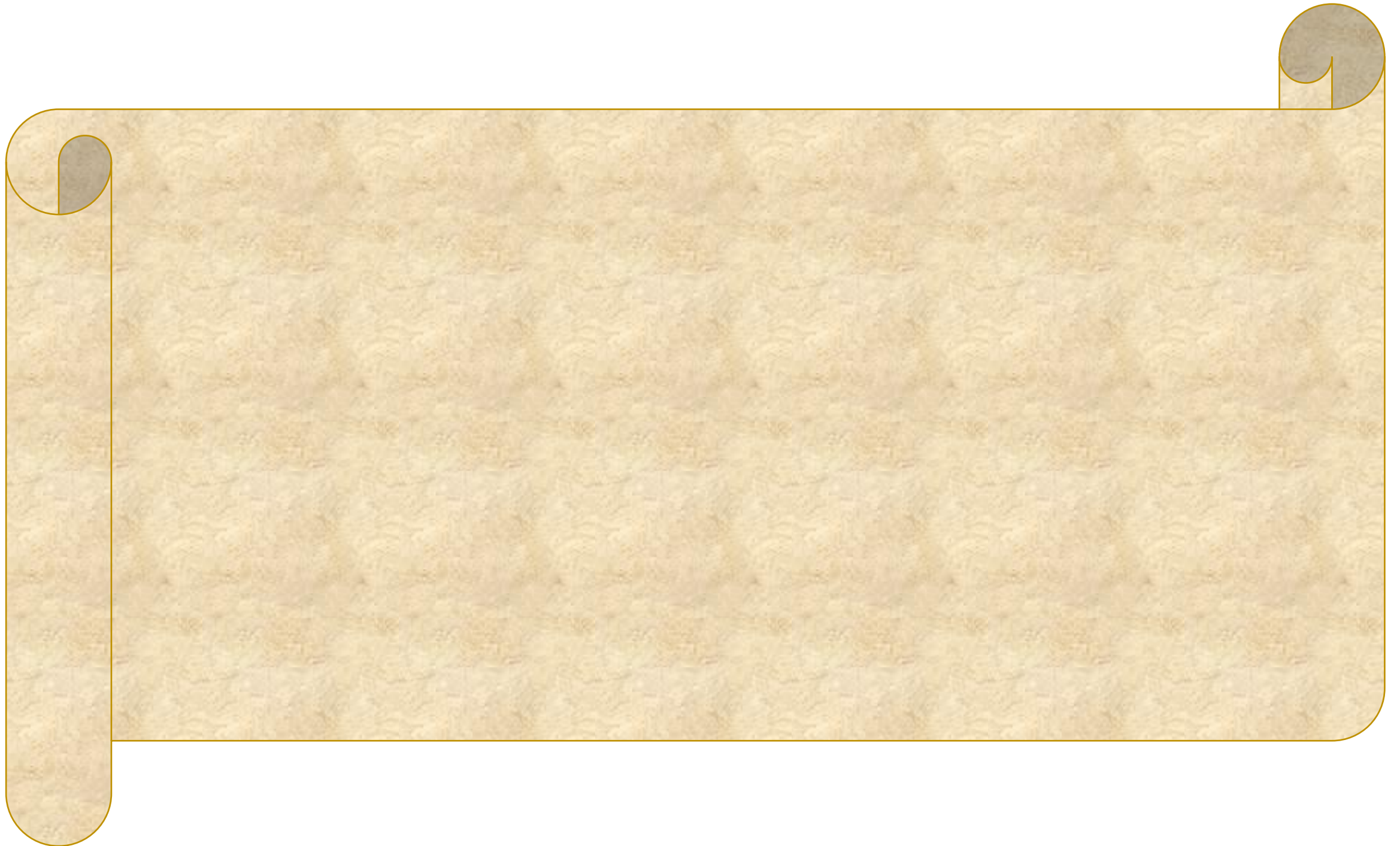
- Кыргыз Республикасында жалпы мектептик билим берүүнүн жаңыланган Мамлекеттик билим берүү стандартын талкуулоо;
- Кыргыз адабиятын окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде окутуунун окуу-ченемдик документтери (предметтик стандарт, окуу программалары) тууралуу;

- Адабий билим берүүнүн жаңыланган Концепциясын талкуулоо

- Кыргыз адабияты предмети боюнча ONLINE сабактарын максаттуу жана натыйжалуу өткөрүү боюнча өз ара тажрыйба алмашуу;
- Мектеп практикасында кыргыз тили, адабияты мугалимдеринин алдыңкы тажрыйбаларын жайылтуу жана келечектүү чечимдерди кабыл алуу;
- Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз адабияты предметинин программасы, окуу китептери боюнча ой-сунуштар;
- Кыргыз адабияты сабагын окутууда заманбап усулдарды колдонуу;
- Окуучулардын онлайн режиминде окутууда кайтарым байланыш тутумун өркүндөтүү маселелери: окуучулардын билим жетишкендиктерин баалоонун формалары, ыкмалары;

- Кыргыз адабиятын компетенттүүлүктүн негизинде натыйжага багыттап окутууга карата деңгээлдик тапшырмалар;
- Кыргыз адабияты сабагында техникалык каражаттарды, көргөзмөлүүлүктү пайдалануунун усулдары (электрондук окуу материалдары, мультимедиалык материалдар, аудиотексттер, видеофильмдер ж.б.).

**Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептердин
5-11-класстары үчүн 2021-2022-окуу жылында сунуш
кылынуучу кыргыз адабияты окуу китептеринин
тизмеси**

5-класс Кыргыз адабияты (авторлору: А.Муратов, Асакеева А, Кыдырбаева Р.)
Бишкек, 2018;

6-класс Кыргыз адабияты (авторлору: А.Муратов, Б.Абдухамидова, К.Акматов)
Бишкек, 2018;

7-класс Кыргыз адабияты (авторлору: Б. Алымов, А.Муратов) Бишкек, 2015;

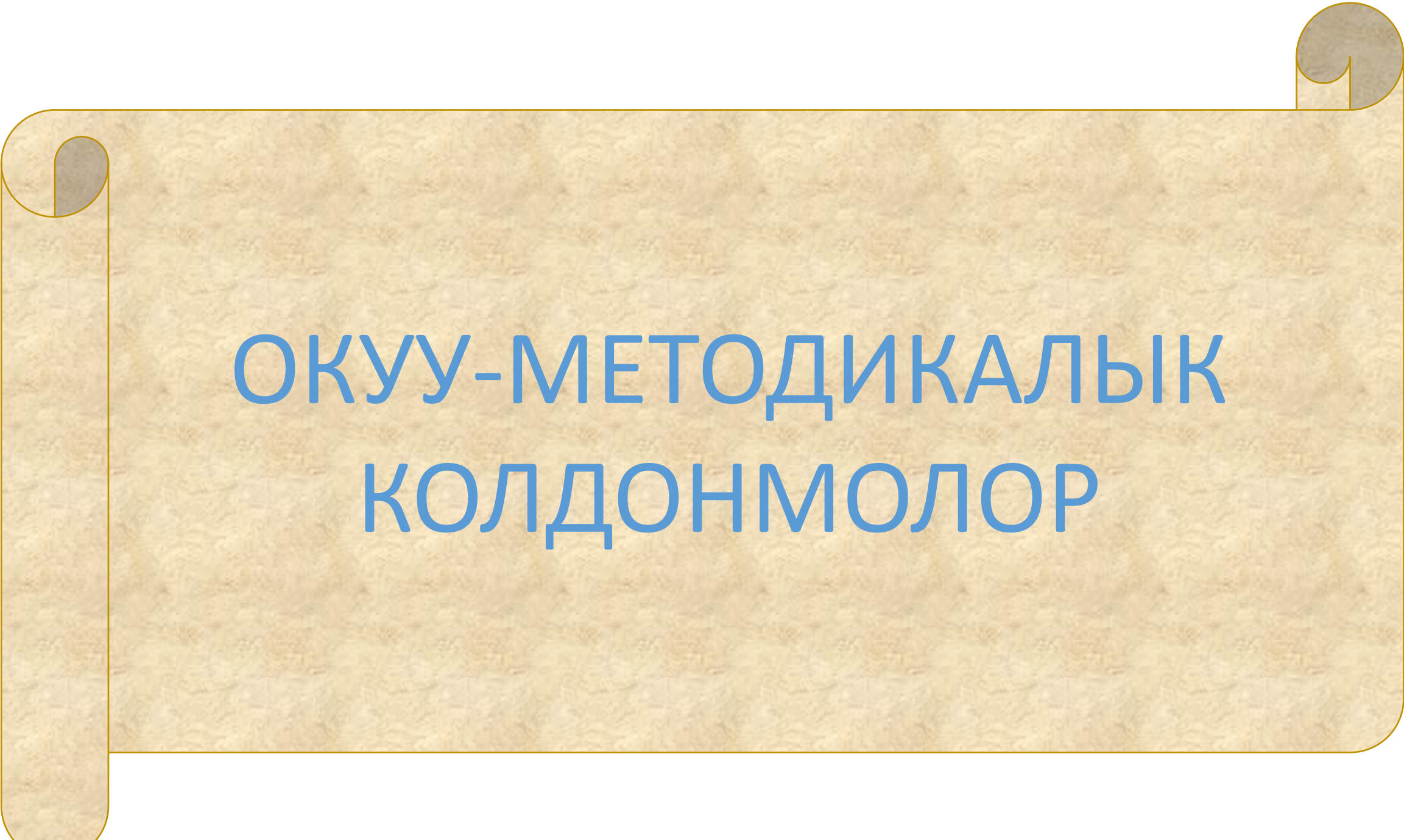
8-класс Кыргыз адабияты (авторлору : А.Турдугулов, Б.Оторбаев) Бишкек, 2013;

8-класс Кыргыз адабияты (авторлору Б.Исаков ж.б.) (вариативдүү) Бишкек , 2012;

9-класс Кыргыз адабияты (авторлору: Б. Алымов) Бишкек , 2012;

10-класс Кыргыз адабияты (авторлору: К.Асаналиев,С.Байгазиев, С.Жигитов,
К.Иманалиев) Бишкек, 2013;

11-класс Кыргыз адабияты (авторлору: К.Артыкбаев, К.Асаналиев, С.Байгазиев,
К.Иманалиев, Н.Ишекеев, А.Муратов) Бишкек, 2013.

ОКУУ-МЕТОДИКАЛЫК
КОЛДОНМОЛОР

	Оторбаев Б.К.	Мектепте адабиятты интерактивдүү окутуу	ЖЧК “Айат” 2011
1.	Рысбаев С.К.	Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кеңеш	ЖАК PRINT 2013
1.	Муратов А.Ж.	Кыргыз адабиятын окутуу: теориясы жана практикасы	“Турар” 2013
	Акматов К., Колдошов Т.,	Адабиятты окутуунун технологиялары	КІТЕР КГ. Ош 2013
1.	Оторбаев Б.К.	Адабиятты мектепте окутуунун актуалдуу маселелери	ЖЧК “Айат” 2013
1.	Ишекеев Н. Батаканова С.	Көркөм чыгармаларды окутуунун методикасы	Бишкек 2014
1.	Муратов А.Ж.	Кыргыз адабияты маалыматтама	ЖЧК “Айат”2014
1.	Батыркулова А.Б., Койлубаева А.К.	Мыкты сабак-ийгиликтин ачкычы	КУУнун „Унив“ бас. 2014
1.	Саалаев Ө.	Окутуунун интерактивдүү усулдары	Бишкек 2015
1.	Абдуллаева Р.А.	Дилбаяндар топтому (Мектеп программасына киргизилген чыгармалардын негизинде жазылган дил баяндар)	И. Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик университети. Бишкек, 2015

1.	Байгазиев С.А.	Улуу Манастын баатыр - урпактардын патриоттук идеалы	Бишкек 2016
1.	Байгазиев С.А.	Манас“ эпосу: Бакай- чыгыштын даанышманы, кыргыздын руханий жол башчысы жана улуу патриоту,	Бишкек 2016
1.	Байгазиев С.А.	„Манас“ эпосу: Кошой баатыр- даанышмандыктын, улутмандыктын жана мекенчилдиктин өлбөс-өчпөс өрнөгү	Бишкек 2016
1.	Абдуллаева Р.	Ч. Айтматовдун чыгармаларын мектепте окутуунун инновациялык технологиялары	Бишкек 2018
1.	Байгазиев С.А.	Манас жана Чыңгыз	Бишкек 2019
1.	Муратов А., Акматов К.	Окутуунун жаңы технологиялары,	„Глобал Принт“ 2019
1.	Байгазиев С.А.	Иниме кат	Бишкек 2019
	Байгазиев С.А.	„Манас“ эпосунун педагогикасы	Бишкек 2021

**Талкуунун жыйынтыктарын, суроолор, сунуштарды
Кыргыз билим берүү академиясынын көп тилдүү
билим берүү жана адабият лабораториясына
жөнөтсөңүздөр болот.**

**Бишкек шаары Эркиндик бульвары 25. Байланыш
телефондору: (0312) 62-14-14; 0770 519 438, 0707 870
604. Электрондук дарек: batirkulova@mail.ru**

Көңүл бурганыңыздарга чоң ыракмат!
